

problemi

Ivan Fuček

MOŽEMO LI JOŠ GOVORITI O »KREPOSTI«?

Što riječ »krepost« uopće danas kaže mladom čovjeku? Što kaže, recimo, inženjeru tehnike ili radniku, glumcu ili sportašu? A Ipak, nekad je ta riječ »krepost«, latinski »virtus«, mnogo govorila čak i ljudima koji nisu poznavali Krista, kao npr. Ciceronu, Katonu, osobito Seneki i ostalim stolcima, kojima je Ideal života bio: »postati krepostan čovjek!« Što riječ »krepost« danas kaže bogoslovu, mladoj redovnici, pa čak i svećeniku i zreлом redovniku? Nije li to govor prošlosti? Jezik starine, koji nas ne zanosi, niti nas može zanositi?

Uostalom, kad je riječ o »kreposti«, nemamo li dojam ili čak uvjerenje da se radi o nečemu što, doduše, spada na čovjeka, ali mu pridolazi kao neki ukras, nešto lijepo što ga obuhvaća Izvana, dok njegovu narav, njegovu sržnost, cjelinu čovjeka kao čovjeka i bitnost njegove osobe ne dotiče niti prožima? I čini nam se da bez toga »dekora« čovjek sasvim lijepo može biti dobar, dapače i dobar kršćanin, pa i svećenik i redovnik. Zanimljivo je koliko smo duboko zahvaćeni takvim predodžbama. Svijet »kreposti« čini nam se nestvaran poput fatamorgane ili namješten kao Potemkinova sela.

Upravo oba ova pogrešna stava sile nas da o »kreposti« progovorimo stvarnu, autentičnu, teološku riječ, ali koja ne ostaje po strani konkretnog života, nego upravo najživotnije i najkonkretnije želi zahvatiti nas ljude u svim našim životnim situacijama, u kojima treba da živimo

kao vrijedni, kao poštteni, valjani ljudi i kršćani. Zato se ovdje radi o preobrazbi govora o kreposti. Ali ne samo govora nego o preobrazbi samog shvaćanja kreposti, u smislu koncilskog općeg poziva na svetost (LG 38-42). Radi se o novom uviđaju i uvjerenju.

Valjan u pozivu

Često kažemo: taj je čovjek na mjestu! Vrijedan je u svom zvanju. I jasno nam je što time želimo reći. Izričemo, ne razmišljajući, o njemu bar dvije istine. Prije svega, želimo istaknuti da je spreman na sve zahtjeve koje poziv na nj stavlja. Onaj radnik ustaje u pet ujutro, da bi autobusom ili drugim prijevoznim sredstvom stigao na svoje udaljeno radno mjesto i započeo posao točno u sedam sati. Godinama radi u noćnim smjenama. Godišnji odmor, zbog male plaće, a velike obitelji, jedva može ikada pošteno iskoristiti. Ali nakon radnog vremena i nešto nužnog odmora on posvećuje sve svoje minute djeci, obitelji, svom stanu, brine se za sutra, ne zalazi u društva koja bi ga mogla odvratiti od valjanosti u pozivu, ne podaje se tisućama slabosti svoga vremena; od sto mogućnosti izabrao je jednu i njoj je vjeran, u njoj je točan, pošten. Sve mu je to prirodno, rado se odriče ostaloga da bi uzmogao odgovoriti zahtjevima svoga zvanja.

Kad za nekoga kažemo da je valjan u svome pozivu, drugo što izričemo jest da dobro ili čak primjerno svladava zadatke koji mu nadolaze. To izvodi okretno, znalački, providnosno za budućnost, obazrivo prema drugima. Sjetimo se službenika na blagajni po našim trgovinama, ili šalterskog radnika na velikim poštama, prodavača karata na kolodvorima velegradova, ili prometnika na najprometnijim čvorištima našega grada. Pred takvima nerijetko čekaju »repovi«; svi broje minute, svima se žuri, ponekad počinju mrmljati, glasno protestirati. Sjetimo se čovjeka koji je svaki dan kroz osam sati rob strojeva, ili onoga koji radi u tvornici »na vrpci«, recimo sa zadatkom da učvrsti dva vijka na nekom motoru; na stotine takvih strojeva prodefilira pred njim kroz osam sati, a on na svakome treba da učvrsti uvijek jednako dva vijka. I on taj užasno monoton posao obavlja vjerno, točno, dani, godinama. Mi o njemu kažemo da je valjan radnik. Rijetko će o njemu novine napisati riječ, ali ako napisu, reći će da je dobar producent i da pridonosi privredi i procesu.

Sva ta panorama poziva koje smo spomenuli i još tisuće drugih, sve do najozbiljnijih znanstvenih radnika, obično ne zahvaća cjelokupnog čovjeka; uglavnom zahvaća jedno određeno područje koje mu nekako izvana dolazi, ako ne baš tako kao kad čovjek obuče ovo, a ne ono odijelo, no ipak ni tako kao što duša ispunja tijelo, vid oko, a sluh uho. Ali među pozivima postoje, znamo dobro, i takvi koji egzistencijalno angažiraju ne samo osam sati radnog vremena nego sve sate i minute dana;

to su zvanja koja možemo nazvati novim »ja«. Svećenik je svećenik svih dvadeset četiri sata — ili nije što bi morao biti. Redovnik je u svoj poziv uložio čitav svoj život, sve sate i minute. Majka obitelji može toliko solidno shvatiti svoje zvanje majke da jednostavno potpuno zaboravlja sebe; njena briga su djeca: njihov odgoj, njihov napredak, njihova budućnost. I ona se daje totalno dok se do kraja i savršeno ne istroši.

Svima ovima »na plićoj« ili »na dubljoj« razini životnih poziva omogućena je ta spremnost i to primjerno svladavanje zadataka samo zato jer su si priskrbili i stekli neke nužne kvalitete. Stekli su si nužno stvarno znanje; završili su potrebne škole i položili ispite, jer bez diplome se danas nikamo ne može; imali su određenu praksu; dali su se rukovoditi, opominjati i poučavati sve dok se nisu osamostalili i zaokružili svoje znanje. Razvili su stanovite sposobnosti, koje bi inače bile zahirile; često je to bilo dugotrajnim uvježbavanjem, ponovnim započinjanjem i neumornim treniranjem. Pridobili su si u svom dosadašnjem službenom životu svoja vlastita nova iskustva; marno su ih skupljali, uspoređivali, loše odbacivali, dobro uvećavali i time su postaliiskusni u svom pozivu: iskustvo dolazi nakon knjiga i studija, a važnije je od svih knjiga i studija.

Prirodno je da svaki čovjek u svom pozivu želi nešto ostvariti, želi biti vrijedan i koristan drugima. Takvu valjanost u pozivu s pravom od svih nas drugi ljudi očekuju, o tome govore, to cijene, za tim se povode. Ona je »zarazna«, nečemu vodi, čini čovjeka vedrim, radosnim, sretnim, jer doživljava da mu je život ispunjen, vrijedan, da on u društvu nešto jest i nešto znači. Valjanost u zvanju danas drži u pogonu čitav ekonomski život, od čega svi živimo. Pa kao što ona solidno osigurava vlastitu egzistenciju, tako jamči i za egzistenciju drugih.

Nevaljanost i nevrijednost u pozivu degradira čovjeka sama i nanosi štetu drugima. Nevaljan liječnik, nesposoban profesor, inženjer koji nije dobro naučio svoju lekciju niti se dalje specijalizirao, svećenik koji je postao puki činovnik religije i administrator, redovnik koji nosi to ime, a zapravo je propala egzistencija, kirurg kome nije stalo do toga hoće li prerezati nešto o čemu ovisi život pacijenta, psihijatar koji obma-huje bolesnike koji mu se iskreno povjeravaju — svi ovi i slični nevaljani u svom pozivu ponizuju sebe i štete čovječanstvu. Tim se jasno pokazuje što znači biti valjan u svom pozivu; to je nešto što se ne može ničim drugim nadoknaditi, ne može se »prošvercati« niti odglumiti; to se mora vjerno i neumoljivo odživjeti — ali baš u svim zvanjima!

Valjan kao čovjek

Ali postoji jedna valjanost druge vrste, na mnogo dubljem i širem nivou, mogli bismo reći, na nivou »čovjeka kao čovjeka«. Ta valjanost ne označuje tek našu neku posebnu kvalitetu; sposobnost da netko od nas bude dobar muzičar, a drugi tehničar, jedan da bude odličan matematičar, a njegov susjed primjeren pedagog, ovaj da bude dobar umjetnik ili rado čitani pisac, a onaj pronicavi političar. Ta valjanost nije zatvorena tek na jedno posebno, iako možda izvrsno, ali ipak ograničeno područje naše ljudske djelatnosti, kao kad se netko od nas veoma okretno snalazi u ekonomskim pitanjima, trgovini ili bilo kojim drugim vrijednim ljudskim zanimanjima. Kod te valjanosti, o kojoj sada želimo govoriti, ne mislimo više na čovjeka ukoliko izvodi određen svrsishodan službeni posao. Ovdje mislimo na valjanost koju možemo promatrati u dvije dubinske dimenzije. Obje ove dimenzije označuju našu etičku, tj. čudorednu ili moralnu valjanost, po kojoj upravo jesmo ono što kao ljudi jesmo, samo s nekim posebnim nijansama.

Prije svega, ovdje mislimo na »čovjeka kao čovjeka«. Biti valjan čovjek, to je osnovna etička vrijednost. Zato etička valjanost obuhvaća čitava čovjeka, cjelokupnu osobu sa svim njenim dostojanstvom, obvezama, sa svime onim što ona posjeduje i jest; s radostima, žalostima, nadanjima, strepnjama. Biti valjan kao čovjek označava, dakle, njegovu čudorednu ili moralnu vrijednost. Nije to na nama tek neka sporedna kvaliteta, bez koje bismo mogli biti. Nije to neki lijepi »broš« ili »zlatan lančić«, pa niti odijelo koje danas oblačimo, a sutra ga svlačimo i ostavljamo, jer se promijenila moda i ne smijemo biti staromodni.

Biti valjan kao čovjek zahvaća, jednostavno, našu najintimniju ljudsku sržnost, našu bit u svim njezinim vidovima; oplemenjuje naše osjećaje i dovodi ih u sredečnost, jača našu volju i stanovitom trajnošću upravlja je na dobro i na ljubav koja će se očitovati u tisućama konkretnih prilika života, naš razum usmjeruje prema plemenitim spoznajama koje onda nukaju volju i priklanjaju naš afektivni svijet prema jedinstvenom cilju: ostvariti se kao čovjek. Ta valjanost, kad je prihvaćena, pomalo prodiire i do podsvijesti, pa i nju na dublji način nego je to postavio Freud ili Jung, »očovječuje«, pridiže, očudoređuje.

Biti valjan kao čovjek znači, **prema tome**, biti zahvaćen, biti fasciniran dobrim, velikodušnim, plemenitim, altruističkim. Božjim dubinama **dobrote** i ljubavi te nastojati ih u sebi što dublje utjeloviti i osvariti. To znači biti do u zadnju stanicu bića, cjelokupnog našeg **tjelesno-duhovnog sklopa**, prožet onim što u svakom vidu i u svakoj dimenziji dubine i širine čovjeka čini čovjekom, afirmira ga kao čovjeka, pomaže mu da se potpuno ostvari u svim vidovima svoje ljudskosti, **upravo onako kako je to Stvoritelj o njemu zamislio**. Naravno da ista etička valjanost čovjeka stavlja na nj neumoljiv zahtjev »traženja«; on je dužan trajno i neu-

momo tražiti kako bi se što bolje kao čovjek mogao ostvariti. Od tog zadatka nitko od nas ne može dezertirati, ne želi li sebe zaniijekati kao čovjeka.

Ali ovdje moramo pokročiti još jedan korak naprijed. Mi smo kršćani. Što to ovdje znači? Ovo ljudsko za nas ne vrijedi? Naprotiv! Ovo »biti čovjek i ostvariti se kao čovjek« — danas, inače, parola na tolikim ustima, za nas kršćane je u cijelosti uklopljeno u onome »višemu«, u onome »novome« što nam je donio Krist Gospodin. Otac se nama u svome Sinu objavio kao Transcendentni, ali i u našoj nutrini kao živući Imanentni Bog. Objavio nam se kao naš najdragocjeniji »Dar«.

Valjan kao kršćanin

Kako je sam Isus Krist apsolutna Objava nama ljudima, samo si u Kristu čovjek može riješiti svoju »zagonetku«, »misterij« samoga sebe (GS 22). U čovjeku kao čovjeku postoji već korijen; to je njegova ljudska transcendencija kojoj je Temelj Bog sam, to je njegov »vrhunaravni egzistencija!« ili milost koja je već vrhunaravni Božji život u nama. Iz tog korijena krštenjem u kršćaninu raste i razvija se Duh ljubavi »razliven u našim srcima«, Božja riječ posijana, izrasla i oplodena u nama. Isti Bog je u isto vrijeme izvan i iznad čovjeka, ne samo immanentan u njegovoj nutrini, nego ga neizmjereno nadilazi kao transcendentan i uvijek ga poziva na nadu, koja se savršeno očituje u Kristovoj punini. Kršćanin je na putu prema ostvarenju te nade; ne bilo kakve nade, pa ni one plemenite ljudske, kakvu nam predlažu Ernst Bloch, Marcuse i drugi, nego božanske jer što »oko ne vidje, i uho ne ču, i u srce čovječje ne uđe, to pripravi Bog onima koji ga ljube« (1 Kor 2, 9).

Kristova »novost« je postati »obraćeni čovjek« i »ući u Kraljevstvo«, tj. imati hrabrosti živjeti taj Božji »dar«. Božje darivanje čovjeku; u sebi živjeti Boga Bogom samim! To s naše kršćanske strane znači sebe u tom pozivu na život »dara« zaista pretvoriti u jedincati savršeni odgovor: sam postati uzvraćeni »dar« Bogu u Isusu Kristu. Ako je, naime, »Božja logika« prema nama potpuno Božje darivanje ljudima; Bog nam je postao »dar«, onda ta ista Božja logika života mora postati i »našom logikom«. Uzvratiti »dar« »darom«, prikazbom nas samih, sučelice nedokučive dubine Božje ljubavi, postaje jedino logično »kršćansko bogoštovlje« i jedini »logičan kult« Boga (Rim 12, 1); postaje jedini velikuđušni gest koji uopće možemo prema Bogu misliti, a koji ima bitno, egzistencijalno značenje za kršćanina, dapače i za čovjeka kao čovjeka, samo što ovaj za to ne zna, jer nema kršćanske Objave.

Stoga reći da se valjanost kršćanina kao kršćanina sastoji u »nasljeđivanju Krista«, ili da se sastoji »u zapovijedi ljubavi«, ili da se sastoji

u »ulasku u Božje kraljevstvo«, ili da znači živjeti »Božji dar« ili »Božju logiku« u Isusu Kristu, u kome nam se neprestano dariva Bog, što se nas tiče, izgleda nam savršeno reći isto; to su jednake vrijednosti, koje, jednostavno, sve govore o proživljavanju one »novosti« koju nam je darovao Bog u svome Sinu Isusu Kristu. Tako smo zahvatili obje dimenzije: »biti valjan kao čovjek« uključeno je u onome »biti valjan kao kršćanin«. Nema sumnje, pozvani smo na ozbiljan, radostan, božanski zadatak!

Upravo to želi izraziti riječ »krepost«: = valjati, vrijediti za nešto; biti valjan i koristan kao čovjek, biti valjan i koristan kao kršćanin! A to uključuje sposobnost tražiti, pronalaziti i proživljavati u sebi i kroz svoje dnevne dužnosti onu Tajnu koju smo maločas iznijeli, a o kojoj ni jedna znanost o čovjeku ne može nego samo tepati, jer ta Tajna nadilazi okvire svih znanosti o čovjeku, pa i same teologije. Zato je i naš govor ovdje tepanje malog djeteta o onome što kao ljudi i kršćani jesmo i što bismo morali biti; neizmjereno veća »nepoznanica« i Tajna negoli je to zamišljao A. Carell. Naše je da tu tajnu otkrivamo, da u nju ulazimo i da je živimo; ta tajna nam je darovana, a mi treba da uzvratimo valjanim, vrijednim, neporočnim životom, ili jednostavno, »kreposnim« životom.

Nemojmo sad pomisliti da smo iskočili u nekog drugog čovjeka. Ne, to je taj isti čovjek; to smo mi koji živimo po tvornicama, dućanima, trgovima, u prometnim sredstvima, za kompjutorima, ili duboko sabrani proživljavajući zajedničko euharistijsko slavlje. Sa službenom valjanošću obuhvatili smo samo omeđeni prostor čovjeka kojeg se to tiče. S čudorednom valjanošću ili krepošću, daleko više, »pogodili« smo čovjeka kao čovjeka, čitava čovjeka, sveukupnu osobu, jer je čovjek čudoredno biće, pa upravo ono što čini čovjeka čovjekom i kršćanina kršćaninom jest njegova etička stvarnost, u smislu Augustinove »homines sunt voluntates« — ono što čovjeka čini čovjekom jest volja, odnosno, ljubav. Znači: slobodnom voljom u ljubavi, dakako uz Božju pomoć, sebe ostvariti!

Ako se ne smijemo odreći »valjanosti u zvanju«, još se manje smijemo odreći svoje »valjanosti kao čovjeka i kršćanina«, čudoredne vrijednosti. Time bismo zanijekali, pregazili, odbacili sami sebe. Pa ako bismo to učinili, uvijek bi jednako u nama ostao »vapijući zov« na naše samoostvarenje ili ostvarenje naše vrijednosti. A to ostvarenje svaki čovjek treba: treba **za** sebe ako želi biti smiren, uravnotežen, sretan. Treba **ga za** suljude s kojima živi i dolazi u doticaj, kojima pomaže i s kojima radi da i drugi budu radosni i sretni. To nam ostvarenje treba želimo li biti ljudi i kršćani. To nam ostvarenje treba želimo li zajednički život svih ljudi poboljšati, unaprijediti, oblikovati ga po Stvoriteljevoj namisli. Biti čudoredno valjan, u sebi krije golemu tajnu i golem, ali najuzvišeniji ljudski i kršćanski zadatak!

Valjan u svemu

Čovjekova je misao od početka povijesti čovječanstva oblikovala »nauku o kreposti«. Da spomenemo samo najpoznatije: Platona i Aristotela. Od njihovih postavki umnogome, ne znajući, još i danas živimo. Sv. pismo na mnogim mjestima govori o čudoredno-religioznim ponašanjima, koja su neophodna čovjeku ako želi doći Bogu. U Novom zavjetu se osobito ističu Pavao i Ivan s Jakovom i Petrom. Nije potrebno nabrajati plejade grčkih i rimskih Otaca sve do Grgura Velikog, koji su u tome bili upravo neumorni. A veliki teolozi poput Tome Akvinskog pustili su da se obje struje — ona grčko-rimske antike i naša kršćanska — sliju u jedno pa da tako što kristalnije zablista pojam biti krepostan čovjek i kršćanin. Teologija je na taj način sve do naših dana u posjedu sažetka duhovno-povijesne baštine, koja se oblikovala kao nauka o tri »božanske kreposti« i o četiri »stožerne«. Zadaća je teologije i duhovne nauke bila očita: sučeliti kršćansko s onim opće ljudskim i dopustiti da progovori cjelovit čovjek. To je njena vjekovna zadaća, koje se ni danas ne smije odreći.

Danas doživljavamo da se divna zgrada prošlosti drma, narušava. »Razumijevanje starih kreposti... na kojima su prijašnje generacije formirale svoj život, gubi na svojoj jačini uvjerenja. U stvari se radi o uzbuđujućem procesu, pa je moralist ovdje sklon utvrditi znak uznapredovalog čudorednog propadanja«, veli Otto Friedrich Bollnow. A kad sam prošlih ferija (1976) boravio neko vrijeme u Njemačkoj u Kreuthu i ondje upoznao majku petero djece, vjernicu evangeličke Crkve, inače znanstvenu radnicu, u jednom razgovoru mi je uzbuđeno rekla: »Nužno je, apsolutno je nužno stare kršćanske vrijednosti današnjoj generaciji predložiti govorom koji će razumjeti, inače je opasnost da izgubimo milijune, pa da Crkva ostane još samo arhivski predmet.« Ne ulazeći u pretjeranost ove izjave, očito je što je željela reći.

Sigurno i danas ostaje vrijedno ono što Platon reče o mudrosti, pravednosti, hrabrosti, svladavanju, što nas Biblija uči o vjeri, nadi, ljubavi. To su refleksijom stečeni dragocjeni vidovi o čudorednoj vrijednosti čovjeka. Oni nas i danas zadužuju i na nas stavljaju zahtjeve. Pa iako čovjek kroz povijest ostaje u biti isti; onaj na čiju sržnost spada razumna narav, sloboda, »biti u tijelu« I slično, to se ipak tijekom povijesti pokazuje različit razvitak iste ljudske datosti. Preobrazba čovjeka sobom donosi zahtjev za preobrazbom sadržaja kreposti. Tako će Platonova »hrabrost« imati drugo značenje za narod koji svoju životnu egzistenciju ima obraniti od napadača, negoli u doba kad ratne napetosti ne spadaju u svakodnevna ljudska događanja. Ili se možda hrabrost samo u ratu ostvaruje? Nije li to u stvari etička jakost, koja u svako doba znači založiti se za dobru i plemenitu stvar bez okretanja natrag i traženja svoje udobnosti?

Postoji, prema tome, stanovita preobrazba onoga po čemu je čovjek vrijedan i valjan. Stoga s uspjehom prošlosti naša suvremena zadaća na tom području nipošto nije riješena. To bi svakako značilo da imamo jedno odviše skromno poimanje o čovjeku, pa i netočnu misao o svojoj zadaći. Na nama leži dužnost tražiti i nanovo osvijetliti razna područja života pojedinca i zajednice, kako bi se modernim ljudima, suvremenim kršćanima, svećenicima, redovnicima — svima nama pomoglo da budemo više ljudi i da braću ljude Istinskije susrećemo kao ljude i kao kršćane.

Možda nam nije više potrebna klasična razdioba kreposti, pa niti posebna sistematičnost. Ali je svakako potrebno da upozorimo kako nije dovoljno biti valjan samo u svojoj službi, u svom pozivu, nego mnogo više je nužno postati valjan kao čovjek, i kao kršćanin. A to istinski I nepatvoreno postati ne znači samo Ispunjavati seriju zapovijedi i zabrana, zakona i običaja, kako su nam ih ljudi podesili za naše ćudoredno ponašanje, nego treba zahvatiti šire i dublje. Treba se spustiti u svoje vlastito biće, I tu na Izvorištu onoga što je etično u čovjeku treba slobodno I stvarateljski grabiti I natapati upravo sva područja našeg života I djelovanja, svaki dan i svaki svjestan trenutak. Ta svijest odgovornosti za dobro, koje valja trajno punom predanošću ostvarivati, a da nas na to ne sile najprije zapovijedi I dužnosti, nego ljubav kojom uzvraćamo »dar« Onome koji nam je postao »darom«, to nazivamo ćudorednom valjanošću III krepošću. Je li to malo? Ne zahvaća li to do u detalje cjelokupnu našu osobu i sve naše akcije? Ne traži li se za to jakost odozgo i Božja smjelost? Ali ona je uz nas I s nama! Filozofi neka filozofiraju! Teolozi moraju teologizirati! A naše je u sebi krepost utjeloviti I živjeti od trenutka u trenutak uvijek »savršenije« (LG 41)!

Nakon smrti kardinala J. Dopfnera miinchenskl je ordinarijat Izdao spomen-sličice: na naslovnoj stranici MurlUovo Raspeće, s druge strane slika pokojnog kardinala, na trećoj stranici Pavlov motto: »MI naviještamo Krista raspetoga« (1 Kor 1, 23) s kratkom biografijom pokojnika, a na poleđini prekrasna molitva kardinala J. H. Newmana: »O Bože, vrijeme je puno strave. Kristova stvar je kao u smrtnoj borbi. A Ipak — nikad Krist nije moćnije stupao zemaljskim vremenom; nikada njegov dolazak nije bio razgovjetniji; nikada njegova blizina opipljivi ja; nikada njegova služba dragocjenija nego sada ...!« I možemo dodati: nikada Kristu nisu trebali valjani ljudi više nego danas, koji su zaista spremni napustiti sebe I dozvoliti da kroz njih žari ono autentično ljudsko i božansko, koje je kadro u tamu današnjih savjesti unijeti novo svjetlo I novu nadu!

KANN MAN NOCH VON DER »TUGEND« SPRECHEN?

Zusammenfassung

In der heutigen Rede über die Tugend und ihren Sinn kann man eine Akzentverschiebung feststellen. Die abstrakte Rede von der »Tugendhaftigkeit« wird immer mehr verlassen und mit einer mehr persönlichen ersetzt. Der "tugendhafte Mensch" wird durch seinen Dienst und seine Berufung ausgewiesen.

Tugendhaft oder ehrenhaft sein heisst sich selbst als Menschen in allen Dimensionen der Persönlichkeit verwirklichen. In christlicher Sicht heisst das aus dem "Neuen" der Christusbotschaft leben, auf die Selbstmitteilung Gottes mit der selbstlosen Offenheit antworten. Die Tugend ist einem Menschen (Christen) nicht etwas nur Äusserliches, worauf man in letzter Linie auch verzichten könnte, sondern im Gegenteil handelt es sich hier um etwas für den ganzen Menschen Wesentliches.

Obwohl sich daher im Lauf der Geschichte die Rede über die Tugend (Definition und Beschreibungen) ändert, so bleibt doch für den Menschen wesentliche Aufgabe und ständige Bemühung, sich selbst in allen Situationen als Mensch zu behaupten, und für den Christen, die Fülle des "neuen Gebotes Christi" zu verwirklichen.